

САҢА ОЛОХ

Чурапчы чааһың хаһаҥа

Атырдьах ыйын
17 күнэ
СЭРЭДЭ
№ 95
(9312)

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Пенсионная реформа

ДЬАҤАЛТА ПЛАНЕРКАТЫГАР

Атырдьах ыйын 15 күнүнээби дьаһалта планеркатыгар оттоохун туругун, үтү туттарыы уонна кыстыкка бэлэмнээни болтуруостара көрүлүннүлэр.

Улуус дьаһалтата дуогабар түһэрсэн метеопрогноһу 3 хонук иннинэ ылан, нэһилиэк баһылыктарыгар быһаччы тириэрдэр бэрээдэк олохтоһо. Онон нэһилиэтиннээ миэстэбэ эрдэттэн билсэн күн-дьыл туругун учуоттаан оттуура наада. Бу ардахтаах кэмнэргэ кэтэһэн олоһуоһуо оту туустаан кэбиһи ныйматын кизиник туһаннаахха эрэ сыл тахсар оту сытыппакка хаһааныахха сөбө бэлиэтэннэ. "Чурапчысельтехснаб" ХЭТ-ка балайда туус баара, ону нэһилиэтиннээби атыылааһыны тэрийи наадата этилиннэ.

Будук хомуйуута, сенаж бэлэмнээһинэ ардахтарынан сибээстээн ыарахаттардаах буолуобун "Чурапчы" МТС директора Н. В. Оконешников бэлиэтээтэ. Үүнүү үчүгэй. Ол эрэри хомуйар техника баһыналарга кыайан хаампат туруктаабынан атын варианттары толкуйдуурга, техниканан тэрилтэлэр көмөлөһөллөрүгэр, зеленка, сиилэс оноруутугар болжомтону уураарга туруоруста.

Үөрэх тэрилтэлэрин — оскуолалары, детсадтары кыстыкка бэлэмнээһин үлэлэрэ сорох тэрилтэлэргэ бытаарбытын туһунан улуус баһылыгын бастакы солбуйааччы Н. Н. Попов бэлиэтээн эттэ. Дьаһалта баһылыгын тутууга солбуйааччы А. М. Кириллин өрөмүөн үлэлэрин — үл-харчы өттүнэн хаччыллыны, документацияны, тутуу матырыйааллара кэлиитин контуруоллуурлар соруудахтаны. Улуус кылаабынай враһа В. А. Сотников доруобуйа харыстабылын объектары кыстыкка кириингэ сүннүүнэн бэлэмнэрин туһунан эттэ. Быйыл физиотерапия базатыгар бадараанынан эмтээһини киллэрэллэрин иһитиннэрдэ.

Чурапчы сэлэтиннээһин баһылыга И. И. Оконешников бу ый 25 күнүгэр уулуусу сирдатар лаампалар холбонуохтара диэн эрэннэрдэ. Сквер фонтана алдынан турарын, насоһа Москва баһаарынан кэлиэхтээһин туһунан иһитиннэрдэ.

Үтү аһама ааспыт нэдиэлэбэ таннары түстэ. Биричиннээһин 5 арыы сыаба санитарнай нуормаларга эппиэттээбэт туруктаахтарынан санэпидстанция инспектордара үлэлииллэрин тохтоппуттара буолла. Чугас улуустарга дизентерия ыарыы туран, бэрэбизркэлэр ытытыллылар. Үтү туттарааччылар ирдэннэлэр прививкалары, вакцинациялары ыаллара, анализтары кэмгэр бизрэллэрэ ирдэннэлэр. Бу дьаһаллар эпидемия өрө турбатын туһугар, барыбыт доруобуйата туруктаах буоларыгар онгоһуллалларын нэһилиэтиннээ биһеэн эппиэтинистээхтик сыһыаннаһара наада.

Улуус баһылыга И. Н. Аммосов кэлээри турар быыбардарга тохтоото. Республика вице-президент А. К. Акимов бу болтуруоска анаан селекторнай сүбэ мунньабы ыппытын билиһиннэрдэ. Улуустарга быыбардааччы 90 бырыһыана бу быыбарга кыттарын хааччыйыы сорууга туруорулунна. Бу быыбарга улууспутугар 17 нэһилиэк баһылыга, 197 депутат талыллыахтаах. 2008 сылга диэри бэйэни салайыныыга переходной этап биллэрриллэр. Бу кэмгэ саҥа талыллыбыт баһылыктар, депутаттар үлэлээн-хамсаан практическы үөрэнэн, билэн-көрөн тахсыахтаахтар. Онон бу быыбар эппиэтинээһин үрдүк, элбэх тэрээһин үлэ эрэйиллэр.

А. ЗАХАРОВ.

22 КЭБИҤИЛЭЭХТЭР

"Сайынны биһир күн кыстыгы быһаарар" диэн этии оруннаабыа быйыл сайынны оттоохунта дьанкэтик көһүннэ. Сотору-сотору утум-ситим кэлэн түһэ турар ардахтар отчуттар үлэлэрин улаханник атаахтаатылар.

Болтоһо "Иһичим" баһынай хаһаайыстыбата биһир бодоннорө. Оттоохунта мэлдьи үрдүк көрдөрүүнү ситиһэллэр. Бу үлэни уруккута оройуонна, республика баһылар үрдүк көрдөрүүлээммит механизированной звеноһу салайбыт Петр Петрович Соловьев сүрүннүүр. Хаһаайыстыба баһылыга Николай Николаевич Данилов үлэ-хамнас хайдах баран иһэрин ыйытыыга манньк кэлсиир:

— Окко кириини кэмгэр саваалабылым. Обустарыыга уруккуттан оһыттаах киһибит Вячеслав Николаевич Данилов сылдыар, КДП оһсордоох. Балайда кизэн сире обустарыыта үһүн ардахтарга былдьаммыта. Аһыах күн кураан күн турбутугар күүскэ үлэлээммит 22 оту туруордубут. 3-4 от кэлэрэ бугуланан турар. Кэлинги оһсубут эмиз ардахха былдьанна. Онон от хаачыстыбата мөлтөх буолар буолла. Күн бизрэрэ буоллар отууга хоһо сытан оттуо эбиллут да ардахтан күһүйтэрэн дьыбытыгэр кэлэ туробут. Отчуттар бары даһаны биһиги курдук балаһыаньылаахтар. Бензин, солярка сыаната үрдүү турар бириэмэтигэр бу улахан обустарыы. Аһы сорох сирдэри аһына сизэн, сорохтор ууга былдьананнар оттуур сир кыараата. Улууспут салайтата оттоохуну мэлһидиур бу үһүн ардахтары айылға онорбут алдыархайын курдук көрөн республика салайтатыттан биһиэхэ хайа эмэ өртүнэн чэпчэтиилэри олохтоһоро буоллар диэн баһа санаалаахпын.

ТЫАБЫТЫН, АЙЫЛҔАБЫТЫН БАҤААРТАН ХАРЫСТЫАҤЫҢ!

Сааскы өттүгэр ардаба суох буолан, балаһа "куттаан" баран бу от ыйыгар үчүгэйдик ардаһын кутта. Биһир үксүн онон даһаны буоллаба, билиһитэ этэһинэ соһус, улахан ойуур баһаара тахсыбата. Ол эрэри, билигин даһаны улаханник санарар эрдэ буолуо, этэргэ дылы, хаар түһүө өссө да ыраах.

Күнү-дьылы билгэлээччилэр этэллэринэн, бу атырдьах ыйыгар сөнүү элбээ суох. Ый ортотун диэки биһирдэ ардаан баран, онон бүтэрдэһинэ да көһүлэ үһү. Өссө сорох күннэргэ сайыннылы куйаарыа да үһү. Оччоһуна, ойуур баһаара тахсар куттала күөрэйэн кэлэр. Оттон ол кэмгэ саамай дьэ дьылы быһаарар үлэбит-хамнаһыт — олпут, бурдукпут хомуурун, сир аһын, балыктааһын үгэһинэн турар кэмэ дии. Онон ойуур баһаара тахсан эһин-сабыы, мэлһи-таһай да буолара наадата суох. Хайа уонна тыабыт, маспыт, бэйэтэ да аһыаатаба буолуо. Оноуоха эһин ойуур баһаара турбут сирдэ-дойдута чэһэ ирэн ууга баран, кыраса алдыанан туһаттан тахсар. Мин өссө ол баһаары умуруорууга тахсар ороскуоттары ыйбатым. Дьэ онон бука бары ойуур баһаарын кутталын кылгас да кэмгэ умнумуобун, күөх суугун тыабытын, иһэ айылҕабытын харыстыаһыҥ.

А.ЖУКОВ, Ойуур харыстабылын
Тааттатаабы авиа отделенияһын начальнига.

Оттоохун - 2005

УЛУУСКА АТЫРДЬАХ ЫЙЫН 15 КҮНҮНЭЭБИ ТУРУГУНАН ОТТООХУН СВОДКАТА

2005 с. От быһаары (тонна)	Оттуур-соруу кис (гектар)	2005 с. от быһаары (тонна)	Прогноз улаһыты	Улаһыт жонто-соруу	Олоһоттор				Тех түһү	Улаһыт жонто-соруу	Олоһоттор			Осору (гектар)	Олоһоттор			Калыһы (тонна)	Олоһоттор		
					Мел.	Мел. аһар дыт	Улаһыт жонто-соруу	Иһин			ТХПК	Баһаары аһаары- таһа	Налы жонто-соруу		ТХПК	Баһаары аһаары- таһа	Налы жонто-соруу				
Боктор	2433	2900	5	25	4	11	10	9	38	415	20	25	390	1400	450	90	860	1385	400	85	900
Олоһоттор	3588	2500	1	60	1	54	5		54	390		54	300	2100		600	1500	990		220	770
Хатаһы	2870	1900		86		58	7	21	76	383		123	259	1600		550	1050	510		200	310
Боктор	3000	1800		28		27		1	45	220		55	165	1500		450	1050	800		200	600
Хатаһы	2355	2900		80		90	10	20	75	600		80	520	1200		300	900	960		110	850
Хатаһы	2864	1700		26		4	12	10	46	270		90	180	1500		400	1100	600		170	430
Хатаһы	2092	1800	3	51	3	24	24		68	362	2	32	228	830	60	210	540	502	10	150	362
Чакыр	2857	2100	1	38		37	5		48	241		80	161	925		315	610	655		225	430
Мутуһай	1313	2100	1	36	1	35			42	150		20	130	1200		250	950	1000		200	800
Талы	1441	1300		24		20	1	3	25	134		24	110	1210		185	1017	608		84	524
Катаһы	1813	1650	1	41		35	4	2	46	176		60	116	1450		392	1058	894		207	621
Аһар	1627	1600	1	19		8	5		43	346	14	32	300	1100	300	300	500	950	150	250	550
Бокс	1064	1150		30		5	20	5	44	115		32	81	680		120	560	633		168	465
Аһаары	1485	1200		25		8	15	2	42	202	5	42	155	852	15	252	600	613	8	226	387
Сыһа	3632	3000	1	82	1	40	33	8	36	382		168	214	2300		1007	1000	960		340	620
Мурта	1689	2400	1	37	2	34		1	56	185		47	138	1000		300	700	900		250	650
Чурапчы	1030	2600		83		60	7	18	65	880		25	155	780		180	680	541		110	431
Малыһы	220	250		4		4			10	72		15	57	140		45	95	108		38	70
Түһү	580	450		14		14			14	75		24	51	130				100		30	70
Чурапчы МТС-АНО	Заготовлено 60 т. сенажа																				
Барыта:	37301	34400	15	783	12	524	158	100	933	5476	41	1024	4410	10638	825	2097	14770	13705	568	5325	9840

Тыа хаһаайыстыбатын управлениета

Доруубуя

КИҢИ ИС ТУРУГА
БЭЙЭТИН
ИЛИИТИГЭР

Бийыл биһиги интернат-оскуолаба "Дьулуур" дьин түмсүү-дүарык ыһыттыбыт. Көмөлөһөн-чүлүрүм: ЧРОСИО директора Л.Т.Егорова, Ж.И.Васильева. Түмсүүгэ сүлдэаччылар бары билиилэрин, уопуттарын атастаһан, актыыбынайдык кыттан тарбастылар. Олохтоох "Сардаҥа" радио долгуннарыгар алгыстары аһаатыбыт, сүбэлэри биэрдүбүт.

"Дьулуур" — бу өбүгэ үгэстэринэн киһи туругун чөлүгэр түһэрин. Бэйэ уопутунан айылба баайын, сөбүн көрөн, бары өттүнэн табыгастаахтык туһаны, айылбаны кытта алтыһы, айылбанан араначчылаһы, айылбаны харыстааһын. Киһи — айылба өбүгө. Айылба ириэрэр, сөрүүкүтэр, таныһаар, эмтиир, көрөр-истэр, нитэр-такайар. Айылба кыһамнытын сөпкө, толору туһаныахтаахпыт. Норуот муударана баайга тэннээх. Норуоппут үгэстэрин билии. Сорукпут — күнүбүз олоххо төрүт үгэһи туттуу. Төгүрүк сыл 12 ыйыгар, ый ахсын түүх эрэ бэлэ охсуллар айылбалаах. Дьарык-пыттын бу сүннүбүн, төлөнү сатыырбытынан ытан түмүктэтибит. Ыһытыллыбыт дьарыктарбыт: "Бийдарынан киһи майгыта-сигилитэ"; "Илбийи —сахалыы эмтээһин ньымата"; "Бэйэбэр көмөлөс" туһалаах сүбэлэр; "Саха тыла иччилээх. Тыһынан эмтээһин"; "Эттиртэри —айылбаны, өбүгэлэри итэһэһин, билии". Итини сэргэ киһи бэйэтигэр кистэнэ сүлдүбэр дьобурун арыһыга көмө, эмтээх оттор, киһи кистэлэнэрин хомуйуу, ырытыы, салгыһы сайыннарыы, сүөһүттэн уонна үүнээһинтэн ыһыллар бородуук-суйалар эмтиир өрүттэрин туһаны, саха аһыыр аһын үгэһин үөртэти, эмтээһиннэ туһаны, сахалыы ньыманан эмтиир эмчтэр айылбаттан бэриллбит даннайдарын научнайдык чинчийин, эмчтэр ыарыһахтарга дьайар куустэрин үөртэти, киһи доруобуятыгар буортуга суох ньымаларын сайыннарыыга кытты, алгыс, алгыс хоһоонун бэйэ туругар сөп түбэһиннэрэн өнөрүү, бэйэ анаһын өйдөөһүн,

ону толорорго дьулуур, тыһынынан эмтэһин, оһуокай дьин темаларга онтон үгүс атыһа үлэлээтибит. Норуот эмчтэрин Ванга, В.Кондаков уо. д. а. сүбэлэрин, араас сурунааллар, киһигэр сүрүйүүлэрин ырытылар буоллулар. Сыннаһанна тыһыныга дьарыктар, оһуокай, тойук ыһытыһа. Хас дьарык ахсын практической көрдөрүүлэр буоллулар.

2006 сылга былааммытыгар таһынан эмтэһинни пропагандалаһын, интэриһинэй дьоннору кытта көрсүүлэр, "Айылба уонна киһи" рубриканы үлэлэтии кириэлэр.

Бу түмсүүбүтүгэр өссө мастар киһиэхэ хайдах дьайалларын туһунан киһи кэпсэтии табыста. Ол курдук, "Айылбалыын энергияны атастаһы", "Мастары кытта энергияны атастаһы", "Эмчит мастар", "Боруодаларынан көрөн мастар эмтиир дьайыһылар", "Бааньык уонна эмчит мастар", "Мас тараах уонна баттах", "Тугунан аһыыбыт", хайдах иһитинэн туһанабыт?", "Тыа эмтиир дьобура", "Эмтиир дьобураах мастар оһуокай" уо. д. а. бопуруостар ырытыһыһылар. Омук үгэс буолбут дьарыга, үгэс буолбут сыһыана хаанынан удьурдуур, удьуор тыһынанар, өлбөт үйэлэнэр.

Киһи аатынан, төрөөбүт күнүнэн, оһорор сириһин оһорго быһаарыллар. Онон "Улуустар сирдэрэ" темага эмиз дьарыктаныахтаахпыт. Бу биһиги дьарык-түмсүүбүт кэлин норуотка тахсыа, бу биһиги күнүбүзү туруктуу, сарсынны ыра санаабыт.

"Дьулуур" түмсүү төрөөбүт ыйдарынан күөс ылар мастаргыт сүбэллэр:

Төрөөбүт ыйыт	Күүс ылар маскыт
V, VII, VIII	Хатын (береза)
IX, X, XI	Бэс (сосна)
XII, I, II	Харыйа (ель)
III, IV, V	Үөт (ива)

Манн туһанаарга тилэхитин биһигэ тутан баран, күн көрөр өттүгэр, көхсүгүтүнэн сыста турабыт, 15 мүнүүтэттэн уһун

буолуо суохтаахпыт.

Илбийи көмөтө:

1. Тойон тарбагы илбийдэххэ мэйин үлэтэ күүһүрэр.
2. Бйар тарбаха - куртах үлэтэ тупсар.
3. Орто тарбаха - оһоһос үлэтэ тэтимирэр.
4. Аата суохха - быар үлэтэ күүһүрэр.
5. Блгыч чыһыаа - сүрэх тупсар.

Дьыл бу кэмигэр туһаныаха сөптөөх эмтээх оттору, отоннору кытта билиһиннэрбит.

Бохсүрбэн эбэтэр бизэс тымырдаах от (подорожник).

Сэбирдэһин сайынны быһа хомуйаллар. Хатаран сэбирдэһин үлүртүлэр. Киһиэхэ каротин, аскорбиновой кислота, алколоидтар, К витамин, хатарар веществолар бааллар. Бохсүр-бантан сок онороллор. Туһаныллара: кислотнаа аһыах гастритка, оһоһос арсаа ыарыһыларыгар, куртах, оһоһос баастарыгар. 10 г оту 200 мл ууга оргутан баран, остолубуй ньуосканан күннэ 3 — 4 иһэллэр. Настой киһи уопсай туругун эмиз тупсарар, Аллпетиты көтөбөр, хааны элбэтэр, сөтөлү хоннорорго көмөлөһөр.

Дьэдьэн. Аһын хомуйан күн уотугар сараһыталлар, онтон дуһуонкаа 45 — 65 кыраадыс итингэ хатараллар. Киһиэхэ аскорбиновой кислота, каротин, Е витамин, саахар, яблочнай, лимоннай кислоталар, хатарар веществолар бааллар. Дьэдьэн сэбирдэһиттэн, аһыттан настой

онорон бүүр, үөс, подагра, сүһүөх ыарыһыларыгар тыһыныыга туһаналлар. Аһыттан оһоһуллубут, настой иһиттэр. Сэбирдэһиттэн оһоһуллубут настой хаан баттаһынын түһэрэргэ, нырбэни бөбөргөтөргө көмөлөһөр. Икки остолубуй ньуоска хатарыллыбыт дьэдьэн ыстакаан аһара оргуйбут ууга хаттаан оргуталлар уонна күннэ үстэ иһэллэр.

Хаптаас — отонугар С, саахар, Р актыыбынай эттик, В6, В9 витаминнар, ыарыһы мулурттар, иһкэни тардар, гипотензивнай дьайыһылаах дубильнай веществолар үөскүүллэр.

Моонньобон — куртах, оһоһос ыарыһылары, гипертонияны, быар, сүрэх, күөмэй, харах, экзема ыарыһыларын эмтээһингэ туттулар. Суогун 3 — 4 күннэ остолубуй ньуосканан иһэллэр.

Гипертониянан, атеросклеротунан эрдэһэнчыллэргэ 80 — 100 грамм согу аһыах иннинэ күннэ иһкитэ иһэллэрэ инфекционной ыарыһыларга (грипп, ангина, дизентерия) туһалаах. Сибирдэһи отонугар саахары кытта ньыһыан (1 кг отонго 1,5 кг саахар) десерткэй ньуосканан бэриллэр. Хаппыт моонньобон туһанаарга икки остолубуй ньуоска хаппыт моонньобон отонун икки ыстакаан оргуйбут уунан саба кутуллар, 30 мүн. водной баняга оргутуллар, 15 мүн. сойуган баран, сийдэлэнэр. Ыстакаан быһабыһынан күннэ 2 — 4 аһыах чаас аһара иннинэ иһэллэр.

Моонньобон үнүгэһиттэн, сэбирдэһиттэн, уу көөнньөһүгүн бэлэмнэллэр итиннэ тыһыныыга, ангиһаа, бүүр, хабах таһаарыһыгар сылаасты иһиллэр. Сэбирдэһин көөнньө-рөргө 25 грамм сэбирдэһи литрэ аһара оргуйбут итин уу кутан, 10 — 20 мүн. бардарыллар. Күннэ үстэ-түөртэ 0,5 — 1 ыстакааны иһиллэр. Моонньобон лабаатын бардаран диабеттаах тири сэллэгэ буолбут оһолорго иһэрдэллэр. Моонньобон сэбирдэһин көөнньөһүгэ кутуллубут ваннаһаах уу кутургуйалаах, экземаһаах, дерматитынан, диатез сорох көрүннэринэн эрдэһэнэр дьонго көмөлөһөр.

Айыы сирэ үрдэтиин, Айыы сокуона тутуһулукун! Эһиэхэ баар буоллун, эрэл! Махтал! Талтал! Ситиһи! Сылдар сирим устата, Тыһынаарым туһары, Сырдыкка үчүгэйгэ Алгыс тыһым өрүүтүн! Үйүлэри арыллаатын, Тыһым күүһэ аһыа Эһигиһи алгыс, көмүскүү сырыттын. Хас күн тахсыта Эһиэхэ үөрүүнү биэрдин!

Евдокия КАЖЕНКИНА - Чугдаара, "Дьулуур" түмсүү салайааччыта.

Хаартыскаа: "Дьулуур" түмсүү үлэтин кэмизгар.

Хоту көһөрүллүү 63 сыла түөлүүтүн корсо

Саха Республикатын Национальнай архивыгар сэрии сылларыгар Чурапчы оройуонун олохтоохторун көһөрүү ыар историктары сирдатар докумуоннар харалла сыталлар. Докумуоннар Саха АССР Үрдүкү Президиумун, Министрдарын Советын, тыа хаһаайыстыбатын министрствотун фондатыгар ууруллубуттар. 60 сыл аһараа өттүгэр БСК (б)П Киһи Комитетын уонна Советскай Правительство 1942 сыл тохсунуу 6 күнүгэр "Сибирь өрүстэригэр уонна Дальнай Востока балыгы бултаһыны сайыннаар туһунан" уураахтар тахсыбыга. Итинэн сибээстэн БСК(б) П өбүгүн бюротун 1942 сыл атырдьах ыйын 11 күнүгэр Чурапчы оройуонун 30—40 колхозтарын балык булдуһун дьарыктанар Кэбээһин, Эдьигээн, Булуун оройуоннарынан көһөрөргө дьин уураастахсыбыта. 5318 нэһилиэннээххэ 41 колхозу көһөрүү туох да толкуйдаммыт бэлэмэ суох ыһытылыбыт. Итинэн көһөрүү түмүгэр 1800 киһи өлбүтэ. Сөбөтөх Кэбээһин оройуонугар көһөрүллүбүт 18 колхозтан жоргуһууттан уонна тоһууттан 1284 киһи өлбүтэ.

Бүтүгү хаһыакка бэһээттэнэр докумуон Саха АССР Үрдүкү Советын Президиумун фондатыгар харалла сытар. Бу балыгы бултуур колхозтар олохторун туругун үөртэргэ правительственнай комиссияга аһан Кэбээһин оройуонун Тыһаа нэһилиэгиндэри балыксыттар артыалларын председателэ Местников Яков Дмитриевич көрдөһүү сүргэ. Докумуон кыра кылгатыһаардаах, автор суруйбут стилэ, грамматическай уонна орфографическай өттө уларытылыһаа бэрилиннэ — дьин суруйбут докумуону бэһээкэ бэлэмнээбит Саха Республикатын национальнай архивын үлэһитэ Нургуяана Шадрина. Көрдөһүү сүргэ 2002 сыл сэттиннэ 11 күнүгэр "Забора" ("Арчы") Хаһыакка суруллубутун курдук мууһалы бэһээттэммит. Ону мин ис хоһоонун даһааччыларга сахалыы тирдэһэн көтүл тыһаас онордум.

Кэбээһин оройуонун балыгы бултуур колхозтар олохторун туругун үөртэргэ правительственнай комиссияга Кэбээһин оройуонун Тыһаа нэһилиэгин Куйбышев аатынан балык артыалын бырабылыһаһытын председателэ Я. Д. Местниковтан.

КӨРДӨНҮҮ СУРУК (САЙАБЫЛЫАННА).

Биһиги Чурапчы оройуонуттан Кэбээһингэ көһөн кэлбипит биһир сыл буолла. Бу кэмгэ көрсүбүт ыраахтар тустарынан тыһынаах халдыт уонна биһиги хэһкэбиттэн өлөн туораабыт колхозтаахтар этиилэригэр олобуран комиссияга манньы

тирдэһин.

1. 1942 сыл алтынны ыйга Кэбээһингэ кэлбипитигэр биһиги колхозпут 63 хаһаайыстыбаһаа, 160 киһиттэн 68 үлэни кыһаар дьонноһор. 104 ынах уоһа сылгы сүөһүлээһэ. Биһиги 1943 сыл алтынныга 124 киһилээх 56 хаһаайыстыбаһаа үлэни кыһаар 44 киһи хаалла. 45 сылгы уонна ынах ордунна. 14 киһи кыһынары-сайыннары аһыктыаһынан ыарыһылар. Үлэни кыһаар дьоннор докумууттан киһиги мууһу алларар хыахтаах киһибит биһир да суох буолла. 1943 сыл тохсунуу, олунуу, кулун тутар, муус

күһүгэр бөһөкө балыһын туттарыа суохтут.

5. Үөһэ этилиһит итэһтэри государство барыһын сабар кыага суоһунан кэлэн иһэр кыстыгы туораһыһа манньы усуллубуулары тэрийэргитигэр көрдөһөбүт.

а) Киһиги балыктыаһыһаа чэпчэки сыанаһаах күөлтөн бултанар балыктары артыал чилиэтэригэр атыһыһы көтүлүүргүтүгэр;

б) Бийыл бурдук үүнүүтүн ыһыт оройуоннартан 4 тонна бурдугу атыһааргытыгар көтүлүүргүтүгэр.

б. Чурапчы оройуонугар төттөрү көһүүнү быһаарар түбэлтэһитигэр колхоз моонньуттан онно сөп буолар үбү хааччыһа дьин эрэннэрбип. Көрдөһөрүм дьин 1944 сыллаах үүнүү хомуллуор дьин бурдугунан

хаанһыаргытыгар. Ааспыт сыллаах кыстааһын көрдөрүһүн, өскөтүн суһал быһаарыһаах дьаһаллар биһиги тыһынаах хааларыт туһугар ыһылыһаахтарына, мин тугу тыһаһын, таһа колхозтаагы тыһынаах кыстарыһын сатаан санаабыһын. Биһаары Сталин киһиттэн ордук сыанаһаах орто дойдуга суоһун өйдөһүт эбит буоллаһына, биһиги колхозпут хайыһы-үкэ туһунан да кэмнэмизт улахан сүтүктэннэ уонна өссө да салгыи сүтүктэнэр балаһыһаһаа.

36 өлбүт дьоннор ортолоругар бастык, чилиһинэй үлэһиттэр, ударниктар, стахановецтар, норуот өрнөк өйдөхтөрө, сыһы тыһаахтара бааллара. Киһилэр өлөөрү сыһаһар иһи барыта өлөрүн, ол эрээри ситэ хаанһылыһааа эрдэлээн өлүүллэр, төрөөбүт дойдубарыһтан ыраах сытар, дьикэй сиргэ үкөһтара хаалара хомолтоһоһун туһунан изьэн-куойан, ыһаан-сондон өлүүллэр олус ыарахан этэ. Итигэри истэн-көрөн хаалбыт дьоннор дойдубарыһтар төһөргө дьулуһаллар. Ханьык да өйдөтүүгэ, агитацияга колхозтаахтар нириһимизт буоллулар. Киһилэр: "Өскөтүн таһаһаах Чурапчыбыһыгар төһөнөн тийдэхпит да күн өлөөкүтүнэ өлүүбүт дьин суох этибит", — дьир буоллулар. Ити барыта колхоз хаһаайыһыһаһыһаа, производственнай үлэһтигэр оһор буолла. Үөһэ этилиһиттэргэ олобуран биһиги колхозу Чурапчы оройуонугар төттөрү көһөрөргө бары колхозтаахтар ааттарыһтан өссө төгүл көрдөһөбүт.

Куйбышев аатынан колхоз председателэ

Местников.

Материалы бэлэмнээтэ Д. П. Чевебутов.

Бийнэхэ сүрүүлалар

КОММУНИСТАР БУ КУРДУК ҮЛЭЛИЛЛЭР

"Урут пионер, комсомол, партия кэмнэригэр дьон өйө-санаата, киһи кийнэхэ сыйыана чыгха атын этэ. Бары биир сырдык санаа туһугар олохпутун да бизэрибитин кэрэйбэт этибит", - диин билигин аба саастаах көлүөнэ дьон ахталларын үгүстүк истэбит. Ол кэмнэр, төһө да аастыттарын иһин, умнуллан, аныгы олох дьалхааныгар баһыйтаран, сүтэн-симэлийэн хаалбыттара суох. Ол сабана күүрэн-хааран үлэлээбит, олох тупсарын, уйгута үрдүгүн туһугар эдэр-сэниэх саастарын анаабыт дьон - очотообу коммунистар көбүлээһиннэрэ билигин да олоххо үтүө сүүрээһиннэри киллэрэллэр.

Диринг бөлүөлүгэр Российскай Федерация Коммунистическай партиятын Холбоотобу маңнайгы сүлүөх партиянай тэрилтэ тэриллэн үлэлэн олоор. Тэрилтэ уон биир чилиэннэр, секретаринэн үлэ, тыыл, култура ветерана, талааннаах тэрлээһини Афанасий Дмитриевич Аммосов талылыбыта. Чилистэр үксүлөрү үлэ, тыыл ветераннара, пенсияга олоор, уһун партиянай ыстааастаах, үлэ бөһөнү үлэлээбит нэһилик ытык-мааны кырдыастара, бары тэрэллэрингэ актыыбыайдык кыттар дьон. Ый аны уһунос комуналлар, кэмнэригэр туссаллар, араас дьаһаллары, субюотунуукары тэрийэн ытталлар.

Кинилэр үлэлэр-хамнастар нэһиликкэ биллэн-көстөн, дьон бийирэбиллэн ылан ордо аламзы, ыччат дьону тэрдэн, пионерскай тэрилтэ тэриллэригэр төһүү буолбута. Диринг орто агро-окулатын директорун интар үлэсэ солбууааччы Марианна Тимофеевна Макарова аастыт сылта "Алые паруса" диин пионерскай тэрлээһини тэрийбит. Тэрилтэ уот киһил аныаах, билигин уон сэггэ пионердаах. Пионерга бары уорактарын үчүгэй, бэрээдэктээх, дыбырдаах олоор киниллэр. Холобура, X "а" кылаас үөрэнээччигэ Лиза Никонова "Аба дойдусу сэринтэ уонна Чуралчы 41 колхозтарын көһөрүүтэ - нэһиликкэ демографическай сайдыытыгар дьайыта, Холбоо нэһиликкэ содула" диин темага научнай реферат суруйан, "Кэскилгэ харды" улуустары научнай-практическай конференцияга иккис, "Эхо войны" конференцияга бастакы, Афанасий Васильевич Чугунов докторга аналлаах Мэнэ-Ханалас Маддахситигэр буолбут республикааы аарылырга иккис миэстэри ылбыта. X "а" кылаас үөрэнээччигэ Степа Габышев эмиз "Кэскилгэ харды" конференцияга "Күндүл эбэ көһүүтэ" дакылаатынан улууска ситиһилээхтик кытыбыта. Сүүрүк кыргыттар Сардаана Посельская (X "а" кыл.), Саргы Артемьева (IX "а" кыл.), Лида Луковцева (IX кыл.), Туйаара Захарова эмиз кэккэ ситиһиллэрдээхтэр.

Пионердар быйыл саас Кыайыны Эмэтиэн көрсүтүү дьаһалыгар ветераннары кытта поско турбуттарын бары кэрэхсин, астына көрбүлүт. Бу тэрилтэ партиянай тэрилтэ хотуруолугар

сылдыар.

Холбоотобу МСПТ уонна "Алые паруса" пионерскай тэрилтэ быйыл саас улуу Ленин төрөөбүтэ 135 сылын чилигэр коммунистическай субюотунуука тэрийэн ыттылар. Ол курдук, Дирингээри арыы сыарыа дьахтар күүстээх өрөмүөн үлэсэ барыта. Манна барыта 24 киһи - 13 коммунист, 11 пионер кыттыны ылбыттара. Кырдыастар сыах муостатын цементаабыттара, дыкаларигар оңорон шаабра, сүөгэй булкупар кырдыа ажалытара, аан тутаах тийэ адалан саабыттара, таһыгар остуол оңорбуттара, каптаһын талгэллэртэрэ. Олорор отук маһы иһирдэ киллэрип санааабыттара.

Ол кэмнэртэн, төрт урууку кэмнэригэр курдук, партиябыт чилистэрин, бастыҥ кырдыастарыбын, итин тэгэ бары көбүлээһиннэри өйүүр эдэр пионердарыбын ээрдэлээн миннэ буолбута. Секретарит пионер олоорго ааан Владимир Ленин, Ставский былаһы хайдак төрүттээбитин, үлэлээбитин, Ленин буулдааттан буолбака, атын жарымтан өлбүтүн, эмтээбит араһын тустарынан көрөсбилээхтик кэлээбит. Пионер диир урууку кэмнэригэ госулардаах улахан төһүү күүс буолбутун бэлэтээн туран, Ленин идеяларын утумнаан олоххо үчүгэй итиһилээх, туһалаах дьон буолалларыгар баа санаатын эппитэ. Оттон пионерскай тэрилтэ салайааччытыгар Марианна Тимофеевнага оҕону иитигэ улахан сыратын сымалаан, партиянай тэрилтэ Бочуотунай грамотатын туттарбыта.

Итиннэ сэргэ кырдыастары кытта көрсүтүү тэрлээбит. Афанасий Дмитриевич партиялаахтар коммунистическай субюотунуука тэрийэн, онно көхтөөхтүк кыттан, нэһиликкэ саамай көтөһөр тутуута - арыы сыара тургэниэх үлэсэ кинирээригэр көмөбүтүгэр махтанымта итиннэ партиянай тэрилтэ Бочуотунай грамоталарын туттаргабыта. Ол курдук, маңайгы сүлүөх партиянай тэрилтэ грамоталарын ССКП чилиэнэ, 82 саастаах, нэһилик Бочуоттаах гражданина, хоту көһөрүлүү кыттылааба, көһөрүлүү 55 сылыгар Чоңуудаа пааматыннык оңорбут сүрүн киһибит, агроном уорактаах, биригэдиер, управляющий Петр Петрович Платонов, ССКП чилиэнэ, 75 саастаах, социалистическай куоталаһын алта төгүллээх кыайылааба, төрт уонтан тахса сыл үлэлээбит тракторис Егор Григорьевич Радионов, тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, чемпион тракторис Сидоров Семен Егорович, СР доруобуйага харыстабылын туйгуна, Чуралчы, Диринг билиһиналарын кылаабынай врачтара, ыччат наставнига, спот пропалагандиһа, хайыһарга республика чемпиона Данил Васильевич

Павлов, үлэ, тыыл ветерана, үтүө знамялаах Эрилик Эристини аатынан совхоз солбуллубатах туокара Петр Васильевич Герасимов, электросварщик, сантехник Николай Гаврилович Федотов, ССКП чилиэнэ, үлэ, тыыл ветерана, Эрилик Эристини аатынан совхоз суоллара, ыччат биир бастыҥ наставнига, спортсмен Василий Дмитриевич Илларионов, үлэ, тыыл, сцена ветерана, тустуу дьастыга, ветеринар, ыччат наставнига Тит Николаевич Аммосов, ССКП чилиэнэ, билиһилээх ыһааныксыт, ветеринар, республикадаагы суолталаах норуот маастара Дарья Кирилловна Монастырева, ССКП чилиэнэ, ыччат көбүлээһини пионеры, билиһилээх ыһааныксыт, урдук уорактаах учуутал, ыччат наставнига, РФ үөрэтиринин туйгуна Людья Ивановна Иванова туттулар. Ити курдук, сыах үлэһитэрин уонна нэһиликкэ махтада коммунистарга, пионердарга мунура суох.

Бийиги партиябыт инникитин дааһы нэһиликкэ олоһор-дьаһар актыыбыайдык кыттар, араас дьону түмэр түмсүүлэри, дьаһаллары тарыан ыһтарга былаана киэн. Партия бэйэтин үтүө холобурунан эдэр ыччаты үлэсэ, сирдээх олоххо тардыга, төрөөбүт дойдуга барыныккылаах тыа иһэргэ сорук туруорунан үлэлир.

Билиэхэ коммунистар ити курдук үлэлиллэр, оттон эһиэхэ?

Николай ФЕДУЛОВ, Диринг.

Партиялаахтар уонна пионердар субюотунуука кэмнэригэр.

Азабыт кэрэ олох олорон ааста

Бийиги азыт азабыт күн сириттэн барыта арайах ый буолла. Кинини тигэх суолугар атаарыга элбэх билэ-дьонноро, биир дойдубулаахтара, үөрэнээччилэрэ үгүс итин истин-тыллари эппиттэрэ. Кини олоһорго, ити элбэх ылаас, долгутуулаах тыллари истэн баран өсөө өлүл итэрийдисит-кырдык даһаны киһи киһиэхэ үтүө сыйыана, билиитин-көрүүтүн, дукаһынай бейин атын дьоннун кэрэйбэкс үлэс-тигэ таах хаалбат, дьон өйүгэр-санаатыгар бу киһи туһунан үтүө өйдөбүнүк буолан үйэлээхтик инэн хаалар эбит.

Бу тахсыахтаах кинигэсэ азабыт - Саха Республикаһын културатын үлэлээх үлэһитэ, РСФСР үөрэтиринин туйгуна, Чуралчы улуһун бочуоттаах гражданина Михаил Прокофьевич Ефимов биографиятын туһунан атын актыылар да, суруйуулар да элбэх буолуохтара дии саныыбын. Онон бу кылгас актыыбар киһи олоһун биографиятыгар аралдылбака эрэ, атам туох уратылаах киһи этэй диин болпурсоска эппиттэрин көрөргө холоннум.

Бийиги азабыт уратыта дьон киһи олоххо тардыһылыгыгар, үтүөнү-кэрэни сатаан булан көрөкүсүг уонна сыаналыырыгар сыгар дии саныыбын. Адам татыһар киһини, мин көргөним Татьяна киһи туһунан маанык этэр: "В моем понимании наш отец был святым человеком. Он жил по библейскому заповедю. Например, я никогда не слышала, чтобы он осуждал кого-либо. И это неосуждение других шло гармонично от всей его души, так как он любил жизнь во всех его проявлениях. Даже не знаю, как точно словами выразить все богатство его души. Вся глубина его духовного богатства я чувствовала интуитивно, некая его истинных масштабов. Образно могу сказать только так - если бышыннэсэ люди видят жизнь как в обычном формате, то наш отец видел жизнь как в широкоформатном фильме, где от глаз исходит свет, а душа не скрывается. Виду своей широкой эрудиции и размаха ума он видел и слышал все, где другой человек и видеть не видит, и слышать не слышит. И этики своим обширными знаниями он щедро делился с людьми, поэтому все так легко и нему. В этом смысле он был как луч света в темном царстве. Считаю, что он прожил красивую жизнь".

Урут адам атын дьонтон туох уратылаах киһи этэй диин болпурсоска кэрэммизин ааһан илэспэлээх буолан, киһи итиннэ тыллари истэн баран ити элбэ санаата чоһууттан уонна мин иһэр илдьэ сылдыбыт өйдөбүлүгэр адыс сөл түбэлэрттэн үөрдүм.

Адам олоһун кылаабыай илэ хоһоону, киһи олоһун олоһун устатыгар кыһыл сураһыныы сурун санаата: "Хайа баһарар киһи сүрүн баһыһан илэ-сал, харчы буолбака, өй-санаа баһаа буолуохтаах" - диин этэ. Ити сүрүн санаатынан салайтаран сааһын тухары (15 саастаахтан 85 сааһыгар дьор) хэс күн аайы тохтоло суох дьаһык суруйар, итин өйү-санаатын чоһуура. Итиннэ салайтаран киһи үгүс араас литературнай аһыһылыгы таһаан ааһар. Улуһун-сөбүлээн аһар буолан, классиктар Пушкин, Сервантес уо.д.а. үгүс-элбэх аһыһылыларын олоһун тигэх тылларигар дьорой койсуус билэрэ. Итиннэ салайтаран киһи туризмынан үлүһүрэ, атын сирдээх-дойдуларга дьон-норуот хайдак олоһолорун бэйэтин илэ хараһынан көрөн билиитин ханатыһар.

Адам 1941 сыллаахха, ол саага 23 саастаагар,

суруйбут "Өлүк таптаа" диин саһын букатын кэлип, үйэ аһара аастытын эрэ хэһэ, 1992 сыллаахха "Арыс" сурунаалга баччэтан тураллар. Ити сурунаал очотообу кылаабынай редакторда, билиһилээх сурууааччы Егор Неймохов кэлип мыха этэн турардаах: "Аһаҥ тыга баайа-урана киһини сөхтөрүт. Эрдэ баччэтан саһыны сурунуунаан дырыгырыта буоллар, улахан сурууааччы буолуохтаах киһи хаалбыт". Ити аһыһыны Чуралчы народнай театрын арыыһтара бэйэлэрин сценаларыгар туруора сылдыбыттара. Кыра саастаахтар дыбытисыг сурууааччы Илан Тургенев "Чай" диин кинигэсэ баарын аһаат, тылаасчыт Михаил Прокофьевич Ефимов диин аһыһылыбын көрөн соһуйбутун өйдүүбүн. Бу саастаахха, адам хайаҥ да, аһыһылы эттэххэ, режиссалаа сылдыбаат, сэмэй киһи буолан соһуйбут буолуохтаахтын. Ол кэмнэртэн аһы "Гражданская сэрэи сылларыгар" диин кинигэсэ тылаасчыттаран биирдэстэрэ адам сурулла сылдыбын көрөн баран иһэр киэн тутта санаабын.

1996 сыллаахха, Саха Республикаһын телевидениятын билиһилээх журналына Елена Миронова бийиги азабыт туһунан "Мэхээлэ Дьахкыһа диин дьахты киһи баар эбит" диин олус табыллыбыт биэриитин көрдөрбүтэ. Ити "Аал-луук мас" рубрикада тахсыбыт биэри көрөөччүлөр киэн бийирэбиллэрин ылан, киһилэр көрдөһүүлэринэн өсөө төгүл көрдөрүлүбүтэ. Ики таллаһаах киһи - Елена Миронова уонна Мэхээлэ Дьахкыһа сэрэстэһэн олоһон кэлээһиннэр, биэри геройун сүрүн уратытын журналист чоһу таһа көрөн көрөөччүлөр тирээригэр, аһа адам сүрдээх эмоциялаах, уус-уран тылларын, чахчы умсугутуулаах биэри буолан тахсара ситиһилибит этэ. Ити биэриини үгүс киһи интэриһиргээн көрбүтүт этэ уонна кинилэртэн үксүлөр урут киһини хараһан да көрбөтөх буоллаллар, адам уус-уран тылын абылаһар кинирбиттэр этэ. "Алроса" компания вице-президента, очотообу Удальдаады ГОК директора 80-ча саастаах Густав Яковлев: "Наһаа интэриһинэй, үлүгэй арааһа эбиһиһ, көрөн сөхтүм да, наһаабым да. Эки сааһылы саһарара үчүгэй. Киһи курдук саһалы бай, кыраһыбай тылаах киһини олоһун тухары Суорун Омоллоону эрэ көрөн турбаһы. Эи адам ити курдук уус-уран, умсугутуулаах тыллари истэн баран, бийиэх Мирной промышленнай улууска элбэх киһи баччэтан итиннэ кэрэ төрөөбүт тыллари баһыһан умнаа эрэлэрттэн хомойо санаатын" - диин этэн турардаах.

Араатардыр талаанн бийиги азабыт бэйэтин бириэмэтин уруулаабыт киһи. Уус-уран тыла, умсугутуулаах уонна баай эмоциялаах кэлээһи эһинин киэн билиһингэр-көрүүтүгэр өсөө төгүллээн киһини наһаа интэриһинэй илэспэлээх, араатар оңороро. Социализм сылларыгар араатар искусствоһугар киһи да үөрэллэртэр этэ, риторика (араатар үөрэс) диин предмет урдук үөрэх кылааһыттан бэрэһиһиһиһ. "Араатарга кылаабынайа дьаһалатын илэ хоһоону, ол кырдыастаах эрэ буолуута, хайдак санаара, интонацията, эмоциятын бириэмэ наадата суох" - букатын сыһаа өйдөбүлүгэр үөрэтэллэрэ. Ол түмүгэр, дойдуга үрдүк дахылаанн, тал эттэһин үксэ миннуларын аһыгар монотоннайдык ботурууру дьон этилэр. Норуот иһигэр баар дьиннээх араатар дьоннукун очотообу

номенклатура "ирдэбилигэр" сөл түбэһэт буоланнар депутат, делегат буолбаттар этэ. Оттон, дьэ 1989 сыллаахха дойдуга нэһиликкэһи бэйэтэ, аан бастаан дьиннээхтик талан ылбыт ССРС норуоттарын депутаттарын 1 съездтарын телевидион көрөн баран төлөнөөх араатардар норуот иһигэр билигин да баалларын көрбүлүт. Ол съездэ Саха сириттэн делегат буолан кыттан кэлбит Чуралчы партияга райкомун бастакы секретара.

Одуюлуттан төртүтэх Сысолытин Геннадий Михайлович бийиги азабытыгар: "Делегаттар аһыһылаахтык эрэ этэр дьону инсталлар эбит, аһыһылар монотоннайдык саһарааччылары киһи да иста да сорумна" - диин эппит этэ. Ону азабыт хаһа да бийиэх этэн турардаах. Адам бэйэтэ төлөнөөх (эмоциональ) араатар, кэлээһини буолан ол онугута сөтөөбө дахастамыһыттан үөрэн хат-хат бийиэхэ кэлээбит буолуохтаах дии саныыбын. Риторика наадалаа билигин дьэ дахастанан ВУЗ-тарга эрэ буолбака, сорок орто уорак тэрлээһинигэр кытта предият бийиһынан киллэриһэн.

Саһагы биллэрин-көрдөгүн онугуатыттан наһаа үөрэн, илэ интэһин сирдээн, сөтөн-маһтайан туран кэлсирэ. Аһы киһи омос сыаналыгар наһаа улахан суолтаны биэрбээх, билиитин көрбөтөһүн таһа көрөн, сөтөрө-маһтайара. Сөбүрүү Харыскаа үөрэнэ да сыдыан, кэлип да араас Союз, Россия билиһилээх юристарын-учуонайдары Москва, Петербурга даһаны кэлээһин-аһыһан көрдөһүтэ, ити дьоннортон сааһай чулуулар бийиги азабытын кытта хараһтарда дьүөрэлээһи майгынаахтарын киһи билиитин көрбүтүн. Холобура, ити учуонайдар омос көрдөһө туох эрэ кыра сорус суолталаах курдук көрбүтүтүн-билиитүтүн адыс оһунууран, сөтөн-маһтайан туран бэйэлэрин лүккяларыгар кэлээһиһтар, кырдык да бу дьинг улахан суолталааһын, дьон саһаан көрбөтүтэн-сыаналаабатыттан аһыах дьэри суолта билиһилээһин дахастаан таһаараллара. Бу арааһа улахан учуонай дьон үксүн билиһигэр-көрүүгэ аһыһыттан тардыһылаах, хайа баһарар сага билиһитэн чахчы илэ истэригэр үөрэр дьон буолан, саһаан аһыһылар өйдөх буолан наука урдук чыһаалларын даһыһыттан буолуу дии саныыбын. Бу үлэсэ этилибит хараһтар дьүөрэлээһинэрттэн сыһытаахтаах азабыт олоһун наукага аһаабыта буоллар чахчы улахан ситиһиллээх, баһан учуонай буолуон сөл эбитэ буолуу. Ол биир дахастаһыһынан Саха сирин биир бөдөр историк-учуонай, академик Федот Григорьевич Сафронов: "Онноһор мин учуонай буоллум, эһини быраатым Дьахкыһа наука суолунан барыһыһыт буоллар учуонай буолуукут иһаһыт буолуу этэ" - эппит тыллара. Ити тыллари Ф.Г.Сафронов бастаан учуонай буолбутун банктыгар арабар уонна киһи быраатыгар Гавриил Дмитриевич Ефимовка туһаһан эппит этэ.

Азабыт дьиннээх бөлүгүн этэ, киһи олох хананы баһарар өртүтүн бөлүгүтү, мындырдык баһарара. Омос көрдөһө, туох эмэ куһаҥ дьаһыһ тахсыбыт да буоллаһына, ону хайа эмэ өтүгүн үчүгэйдэһин таһа көрөн туһанаарга куруук үөрэтэр. "Нег жуда без добра" диин өс хоһоону дьон бары билэр да, киһи итиннэ саһаан туһаһарга маһын үөрэтэр-таһайар

этэ. Хайа баһарар дьаһыһы да, хананы да киһи хараһынын өртүн да саба быраһан куһаҥ эрэ, бийиг үчүгэй эрэ диин сыаналыыр сыһыһын этэрэ. Переход количества в качество", "борьба и единство противоположностей" уонна да аһы диалектика категориаларын илэ хоһоонун киһи эрдэхтигиттэн бэйэтин тыһынан боростуойдук, олох холобуруларын тийиһиһиһ тыһа быһарыт буолан бийиги урдук үөрэххэ да сыдыан философияга ыарыһаһат этибит, олохпутугар да куруук туһанабыт. Тус бэйэбин ылар буоллаһа ити адам бийиһи өйдөбүлүгэр көһөрү да олоһор, үлэһэр да өрүү сүрдээһин туһаһыр. Холобура, следователлиһи уонна прокурорунан үлэһи сыдыан ити адам бийиһи сүбэлэрин-үөрэһин туһанан араас уустук, эрирдээх-мускуурдаах дьаһаллары аһыһылааһытын. Итиннэ барыһын учуоттаан Удальдаа куорат бочуоттаах гражданинын аһын мыха иһэриһилэрэ, Республика президиэ бочуоттаах грамотанан уонна аһын суруллубут кыһыл көмүс чаһынан наһарадалаһыһа - итиннэ барыһыгар бастаан туран адам үгүтэ-өһөтө дии саныыбын.

Киһи билиһигэр-көрүүгэ киһи уонна онугуатын олоһун бүтэһик сылларыгар тийэ ыһыһытата киһини сөхтөрөрө. Кырдыан көрөрө-истэрэ адыс мөлтөөтөр даһаны бүтэһик куһуһун онно барыһыһа киһини, сурууааччы, хайыһы лунанан да буоллар аһа, телеһиһи-радиоһы иста сатыра. Ити барыта киһи илэ далаһыһаахтык билиитин ыһыһытатаһаар көмөлөһүтэ саһара суох.

Үөрэллэрт олоһор маһын киһини таллаһаах историк бийиһыһан саһаһылар. Үөрэнээччилэр Михаил Прокофьевич ыһар уруоктара киһиэхэ да маарыннаабатырын, киһини аһары умсуһугар кэлээһиннэр маһын тоһоһолон билиһитиллэрэ. 1960 сыла-Кытайга, 1966 сыла-Узбекистанга, Туркменистанга, 1967 сыла-Египетке, 1975 сыла - Италияга уонна да аһын дойдуга-сирдэргэ турист бийиһыһан сыдыан хомуйбут матырыйаалларын үөрэтэр олоһоругар да, "Знание" уосастыһа хайыһыһаһаһа олус интэриһинэйдык, умсугутуулаахтык кэл сээ, аһыһа онорон бийиһи билиһин наһа бар дьонугар бэрэ-тирээрэ сатыһар. Сырдатаһы уонна пропагандист бийиһыһан киһи иһиттэр истэх курдук кэлсир дьүөрдааһа, бэйэтэ эһиһин "кэрэ кэлсэһи кэһиллэрэ, үтүө сана өйөлөөрө".

Ол да иһин киһини бар дьонго, бийр дойдубулаахтара "сир туһуга", "таһаһа киһиһа" диин аһаһаһаһа. Аһаар тийэ суолугар бийр дойдубулаахтара киһини Одоһуһун нэһилиһин буоругар төрөөбүт дьоннортон саһаай улуу киһиһи бэрэ", дьаһыттар. Саха улуу поэта Советскай Союз урдүнэ кыһаһ уонна мындыр хоһоонорунан аһыһыт Семен Данилов аһыһыт: "Үтүө сурахтаах киһи, урдук нэһиллээх учуутал, мындыр хомууааччы" - дьаһаһа.

Түмүктээн эттэххэ, бийиги азабыт тоһо да туруһуннээх, очурдаах-очурдаах XX үлэсэ олоһор, төһө да эдэригэр аһыһ аһ-туор олох эрэйин эһиһиннэ тыһырдар. Кэрэ олоһу оңорон аһаһа дии саныыбын.

Алексей ЕФИМОВ.

ТОХСУС КЫЛААНЫ БҮТЭРБИТТЭР УОННА КИНИЛЭР ТӨРӨПҮТТЭРИН ИСТИИЛЭРИГЭР!

Улууспутугар сана аһыллыбыт ЯГИТИ региональной ресурснай оскуолата- Чурапчы иккис нүөмөрдээх орто оскуолата- 2005-2006 сс. үөрэх дылыгар 10-с техническэй хайысхалаах кылааһыгар баҕалаах оҕолору үөрэххэ ынгыраар.

Бу кылааска үөрэнэххитинэ эһити анал билиини ылантыт кэлэр өттүгэр салгыы үөрэнэргитигэр чэпчэки буолуоҕа. Сорох предметтарга ЯГИТИ үрдүк категориялаах преподавателлэрэ кэлэн үөрэтиэхтэрэ, институтка бэйэтигэр баран консультациялары ылыаххыт, олимпиадаларга кыттыаххыт.

Ресурснай оскуоланы бүтэрбиттэр ЯГИТИ-га быһаччы кириэн үөрэниэхтэрэ.

Убаастабыллаах выпускниктар, эһигини оскуола эдэр эрчимнээх педагогической коллектива уонна үөрэнээччилэрэ кэтэһэллэр.

Докумуоннары (9-с кылааһы бүтэрбитин туһулуур аттестат, үөрэммит оскуолатыттан характеристика) атырдыах ыйын 29 чыгыһылатыгар диэри тутабит.

Аадырыспыт: Чурапчы селинньэтин Нерюнгринская уул. 40 №-рэ. Билсэр телефоннар: 42-760, 41-959.

ЭҔЭРДЭЛИИБИТ!

Кунду кинибитин, ологу элэлээх аргыһын, аларах аҕабытын, Саха Республикатын үөрэҕиритин туйгунун ПЕТРОВ Григорий Николаевичи 55 сааһын туйлбут үөрүүлээх күнүнүн ноктолоох сүрэхтээх догудуан туран истинник эҕэрдэлиибит!

Кунду кинибитигэр чэпчэки доруубуйатын, үөрүү-көтүү аҕалатын, дыон ортоугар, олох үөһүгэр күүрдүк, үөрэ-көтө, кэрэни кэрэхсип, үлээһи-халыһы этэннэ сылдьаргар баҕарабыт, саргылаах санаабытын тигэрдүбүт.

ЭҔЭРДЭНИ КҮННЭ
КӨРӨНӨН, КЫРҔЫТТАРЫН.

ӨЛӨКСӨӨН КӨРҮДҮӨӨСТЭРЭ

ИЗСТЭСТЭ

Өлөксөөн эргэ да буоллар УАЗ массына атыыланан күннүн-күнүгүтүн аҕа сылдьар. Биирдэ балта Галина кинизэ үгэсэргэстэ:

— Суоппардар сатыы иһэр киһини көрбөт, сыаналаабат буолбуттар, икки харахтара тэстэринэн быһаһытты, син балайда ыраах туораан бээрэбин даҕаны баҕараанынан ыстаран аһаллар, танас-сал дьаабыланна. Онуоха эби утары иһэр дыон кулүү гыммыт курдук ыманнаһы бөҕө.

Аҕыһах хонугунаан Өлөксөөн балтыгар үөрүүлээх сонуну иһитиннэрдэ:

— Дьэ, мин киһилэри кэтэстэстим ээ, Бүгүн хата ардах түһэн уулусса баҕарааннанан киһи бөҕөнү ыстардым. Эн тускар кинилэртэн изстэстим, мээһэ ыманнаспат буоллунар.

БЫЛЫРЫННЫ МУУС

Өлөксөөн иһэр мууһа бүтэн табаарыһыттан Ысталаантан муус бэрсэригэр көрдөстө. Киһитэ өр көрдөһүннэрэ барабата:

— Били былырынын мин муус ылбыт сирбин билэрин буолбат дуо, онно ордон хаалбыта, тизин ыл ээ.

Өлөксөөн үөрэр:

— Ылан бөҕө буоллаа. Хата маҕаһыһына сылдьан ейүө-тайаа ырынан суоппар Бааскаба барыһыбын, билсэ сылдьаар диэбидэ.

Киһитэ тахсан истэбинэ Ысталаан үөһүлүү хаалла:

— Суох буоллабына кэлээрин, атын сирин ыйыам.

Өлөксөөн барыһытын кэннэ кулугэр имэннэ.

Былырынын ууллубут муус хантан кэлэбиз, төһөн атын сирин ыйдара кэлэллэрэ эрэбил, очкоҕо асчөл да тэнгэ кэлэһэ турдаа.

Алексей СЛЕПЦОВ.

КУОРТАМНААҔЫТ

Кииннэ чааһынай дьизини эбэтэр квартираны.
Билсэр телефон: 42-052.

КУОРТАМНЫЫБЫТ

Дьокуускайга кииннэ толору хааччыллылаах квартирага хос куортманыбыт. Төлөбүр кэпсэтинэн.
Билсэр телефоннар: 41-083, 41-984.

"Сага олох" хаһыакка
2005 сыл ыйдарынан сурутуу
ыһытааа турар.

КҮНДҮ АҔАҔАЧЧЫ!
УЛУУХУН ХАҔЫАТЫГАР
СУРУТТАРАРГА ТИЭТЭЙ!

Сыаната: — ыйга 35 солк

Сурутууну
"Сага олох" РИХ ГУ
ыһытар.

ИЛИН ЭҔЭРДЭЭБИ "САХАТЕЛЕКОМ" ФИЛИАЛА ИҔИТИННЭРЭР:

Атырдыах ыйын 1 күнүттэн телефон нөҕүө переговоровунан кэпсэтиилэр иһин төлөбүргэ уларыһылар киридилэр:

1. Саха сирин иһигэр кириэр куораттарга уонна улуустарга (ол эбэтэр внутризонавай) переговоровунан кэпсэтии уруккутун курдук ыйдаабы абоннатыны кытары холбуу "Сахателеком" ОАО квитанциятыгар толоруллан төлөнүллэр, төлөбүр ый 25 күнүгэр диэри хомуллар.

2. Саха сирин тас өттүгэр (ол эбэтэр региональной) переговоровунан кэпсэтии иһин, холобур Иркутской, Новосибирской о. д. а., ону тэнгэ атын дойдуларга (международнай), холобур Украина, Китай, Молдавия, о. д. а. кэпсэтии иһин "Ростелеком" ОАО квитанциятыгар толорон төлүүгүт, төлөбүр ый 25 күнүгэр диэри хомуллар.

3. Хас биридин абонентга икки лицевой карта ("8"-ка расшифровка) кэлэр. Саха сирин ис өттүгэр туспа, Саха сирин тас өттүгэр туспа.
Билсэр телефоннар: 42-040, 41-425, 41-450.

Түөһү уаастаһын олохтооҕо

КУЛИЧКИН Егор Семенович

Ыарахан ыарыһтан олохтон туораабыһынан дьүөгэбитигэр Альбинага, киһи кэргэнигэр Димага, оҕолоругар, ийэтигэр, аймахтарыгар кулурбамыһын тигэрдэбит.
Табаарыстара Альбина уонна Петр.

Хатылы нэһилиэгин олохтооҕо, хоту көһөрүлүү кыттылааҕа

МАКАРОВ Алексей Алексеевич

уһун ыарахан ыарыһтан олохтон туораабыһынан оҕолоругар, киһиитэригэр, сизэнигэр, бэри аймахтарыгар дириг кулурбамыһын тигэрдэбит.

Хатылы нэһилиэгин дьаһалтата, кырдыбаастарын сэбиэтэ.

Хатылы оскуолатыгар өр сылларга биригэ үлэстэбит коллегалар Аҕа дойду сэринин кыттылааҕа, педагогическай үлэ ветерана

ПАРФЕНОВ Петр Васильевич

Ыарахан ыарыһтан өлбүтүнэн кэргэнигэр Анна Ионовнага, кыһыгар Мария Петровнага кулурбамыһын тигэрдэбит.

А. Д., Д. П. Чечубовтар, Е. С. Соловьева, Г. Г. Федоров, Э. А. Кузьмин, П. С. Корнилова, Г. Н. Аммосов, И. С. Билюкин, З. Ф. Попова, Е. М. Ефремова, Х. К. Ефремова.

Интернат-оскуола ветерана

ПЛАТОНОВА Марина Родионовна

өлбүтүнэн кыһыгар, кулутугэр, сизэнигэр дириг кулурбамыһын тигэрдэбит.

Чурапчытаагы республиканскай орто спортивнай интернат-оскуола администрацията уонна профкома.

Кулурбамыһын тигэрдэлэр:

— Ыһса маллара Марина Родионовна олохтон туораабыһынан оҕолоругар, сизэнигэр уонна киһилэр дьүөгэ-кэргэстэригэр, аймахтарыгар Макаровтар, Окочешниковтар.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Педагогический институт Якутского Государственного университета им. М. К. Аммосова совместно с институтом развития образования Министерства образования РС (Я) производит набор на дистанционное обучение по специальностям "Педагогика начального обучения", "Дошкольная педагогика", "Социальная педагогика".

Принимаются все желающие, имеющие среднее специальное педагогическое образование. Студенты проходят обучение в течение двух-трех лет в удобной для них форме: по кейс-технологии.

Документы принимаются до 10 сентября 2005 г. в улуусное управление образования. Стоимость обучения 12000 рублей за один курс, из них первоначальная оплата при поступлении 2000 рублей.

Принимаются следующие документы: 6 фотографий размером 3х4, копия документа об образовании с выпиской заверенная нотариусом, выписка из трудовой книжки заверенная отделом кадров, свидетельство о браке (если изменена фамилия).

БИЛЭРИИ

Тамада өһөтө. Нэһиликтэргэ тахсыахха сөл.
Билсэр телефон: 42-678 (тиксэрээччи).

АТЫЛЫЫБЫТ

"Чурапчысельтехснаб" (Агроснаб) ХЭТ заправкатыгар дизельнэй уматык (солярка) атыыланар. Сыаната 1 литрга—18 солк. 50 харчы.

Ыскылааттан уонна маҕаһыһынан атыылыыр: МТЗ Т-16 трактордар илин, кэлин көлүөһэлэрин, МТЗ трактор саппаас чаастарын, УАЗ массына көлүөһэлэрин, 15 мм диаметрдаах троһу, 4 мм диаметрдаах электроду, шпалат быаны, Охсор, муһнар техника саппаас чаастарын.

Билсэр телефоннар: 41-526, 42-525. АЗС 41-859.

Кындалтан көһөрөн ыларга 9х5 м иэннээх сыһыары гаражтаах, 4,5х3 м иэннээх котельнайдаах, 9х6 м иэннээх буруус мастан оноһуллубут дьиз атыыланар. Сылыгар систизмэтэ, оһоҕо, оцинковка кырыһытата, түннүктэрэ, ааннара, электропроводката толору баар. Билсэр телефон: 41-470.

Редактор А.А. ЗАХАРОВ.

ААДЫРЫСПЫТ: 678670.

Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".

телефоннарбыт:

редактор — 41-332, отделар — 41-265.

E-mail: Osanaoloh@churap.sakha.ru

Тэрийтэн таһаарсааччылар: СР Правительствота, Чурапчы улууһун "Сага олох" редакционной-издательской холбоһук государственной учреждения, Маассабай информация средствларын туһунан РФ Сокуоннарын тутулууну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ СР региональной управлениетыгар 2003 с. бас ыйын 20 күнүгэр регистрациаламмыт нүөмэрэ — ПИ №19-0423.

"Сага олох" редакционной-издательской холбоһук ГУ. Офсетной бэчээт. Сахааһын № 95 Тираж 17783. 16.08.2005 с. бэчээккэ бэрилиннэ. Хаһыат издэлиһэ үстэ: оптуурунньуука, чэппиэргэ уонна субютаҕа тахсар.

Автор суругар этиилэр санаа редакция позициятыгар көлдьи сөл түбэлэр буолбатах. Сурукка ыйылар чохчулар кырдыктаахтарыгар аппикэтинэһи автор тус бэйэте сүгэр.